

การประนีประนอมข้อพิพาทของคณะกรรมการหมู่บ้าน ของตำบลเกาะเทโพ อำเภอเมืองอุทัยธานี จังหวัดอุทัยธานี*

จิตติมา พัสตุ**

คำสำคัญ : การประนีประนอมข้อพิพาท / คณะกรรมการหมู่บ้าน

บทนำ

สังคมปัจจุบันอยู่ในยุคโลกาภิวัตน์ (Globalization) เป็นช่วงเวลาที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วรอบด้านและครอบคลุม ส่งผลกระทบต่อชีวิตประจำวันของมนุษย์แทบทุกด้าน เกิดการแข่งขันในด้านอำนาจ ผลประโยชน์ แนวความคิด ค่านิยม อุดมการณ์ ศาสนา และวัฒนธรรม แม้แต่ในหมู่บ้านก็ไม่อาจที่จะหลีกเลี่ยงได้ ดังที่พระไพศาล วิสาโล กล่าวว่า ความขัดแย้งเป็นธรรมชาติของชีวิต และของสังคม เราไม่อาจจะหลีกเลี่ยงหรือปฏิเสธมันได้ ที่พึงทำคือ ยอมรับว่ามันมีอยู่จริงและแก้ไขอย่างถูกสภาพ ไม่มีฝ่ายใด ฝ่ายหนึ่งเป็นฝ่ายถูกหรือผิดโดยสมบูรณ์ ระวังได้เมื่อทุกฝ่ายร่วมกันแก้ไข และสอดคล้องกับเป้าหมาย จึงมีกฎหมายกำหนดบุคคลที่ทำหน้าที่ดังกล่าวเป็นผู้นำทางด้านการปกครองหรือเป็นหัวหน้าของคนในหมู่บ้านเท่านั้น และให้เรียกชื่อตำแหน่งนั้นว่า ผู้ใหญ่บ้าน ซึ่งมีอำนาจหน้าที่ในการดูแลรักษาความสงบเรียบร้อยในหมู่บ้าน ให้หมู่บ้านอยู่อย่างสงบสุข คอยปกป้องขจัดทุกข์ภัยตามสมควรเท่าที่สามารถจะกระทำได้

---

* บทความนี้เรียบเรียงจากการค้นคว้าอิสระเรื่องการประนีประนอมข้อพิพาทของคณะกรรมการหมู่บ้านของตำบลเกาะเทโพ อำเภอเมืองอุทัยธานี จังหวัดอุทัยธานี โดยมีผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พีระพงศ์ ภักดิ์ศรี เป็นอาจารย์ที่ปรึกษา

** นักศึกษาปริญญาโท หลักสูตรรัฐศาสตรมหาบัณฑิต (ร.ม.) โครงการศึกษาภาคพิเศษ สำหรับนักบริหารรุ่นที่ 19 คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

หมู่บ้าน เป็นโครงสร้างการปกครองของไทยที่มีขนาดเล็กที่สุด และขณะเดียวกันก็มีความใกล้ชิดกับประชาชนมากที่สุด ดังที่หลายฝ่ายเห็นตรงกันว่าหมู่บ้าน คือ จุดแตกหัก ของการแก้ไขปัญหาและการพัฒนาในทุกมิติ เป็นกลไกที่รองรับการดำเนินนโยบายของรัฐทั้งจากระดับส่วนกลาง ส่วนภูมิภาค และส่วนท้องถิ่น โดยนอกจากโครงสร้างการปกครองของหมู่บ้านจะกำหนดให้มีกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ทำหน้าที่ในการบริหารงาน “บำบัดทุกข์ บำรุงสุข” ให้กับประชาชนในหมู่บ้านแล้ว กฎหมายยังได้กำหนดให้แต่ละหมู่บ้านมี “คณะกรรมการหมู่บ้าน” (กม.) ซึ่งจัดตั้งขึ้นตามพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พ.ศ. 2457 มาตรา 28 ตรี โดยกำหนดให้หมู่บ้านหนึ่งมีคณะกรรมการหมู่บ้านคณะหนึ่ง มีหน้าที่ในการช่วยเหลือ แนะนำและให้คำปรึกษาผู้ใหญ่บ้าน ตลอดจนดำเนินภารกิจต่างๆ ตามที่กฎหมายกำหนด กระทรวงมหาดไทยได้ออกระเบียบกระทรวงมหาดไทยว่าด้วยหลักเกณฑ์การเป็นกรรมการหมู่บ้าน การปฏิบัติหน้าที่และการประชุมของคณะกรรมการหมู่บ้าน พ.ศ. 2551 เพื่อให้สอดคล้องกับโครงสร้าง บทบาท อำนาจหน้าที่ ของคณะกรรมการหมู่บ้านตามพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ (ฉบับที่ 11) พ.ศ.2551 ซึ่งได้ประกาศในราชกิจจานุเบกษา เล่ม 125 ตอนพิเศษ 107 ง เมื่อวันที่ 26 มิถุนายน 2551 มีผลใช้บังคับเมื่อวันที่ 27 มิถุนายน 2551 เป็นต้นไป

ข้อบังคับกระทรวงมหาดไทยว่าด้วยการปฏิบัติงานประนีประนอมข้อพิพาทของคณะกรรมการหมู่บ้าน พ.ศ. 2530 ออกตามความในมาตรา 5 แห่งพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พระพุทธศักราช 2457 และมาตรา 5 แห่งพระราชบัญญัติจัดระเบียบบริหารหมู่บ้านอาสาพัฒนาและป้องกันตนเอง พ.ศ. 2522 ประกาศใช้เมื่อวันที่ 24 ธันวาคม 2530 และมีผลบังคับใช้เมื่อพ้นกำหนดเก้าสิบวันนับแต่วันประกาศเป็นต้นไป โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้คณะกรรมการหมู่บ้านในพื้นที่ชนบทปฏิบัติหน้าที่ในการประนีประนอมข้อพิพาทระหว่างราษฎรในหมู่บ้านให้เป็นไปโดยถูกต้องและเรียบร้อย ซึ่งคณะกรรมการหมู่บ้านมีอำนาจในการประนีประนอมข้อพิพาทได้เมื่อ (1) เป็นข้อพิพาทเกี่ยวกับความแพ่งหรือความอาญาที่เป็นความรับผิดชอบความได้ (2) ทั้งสองฝ่ายตกลงให้คณะกรรมการหมู่บ้านประนีประนอมข้อพิพาท และ (3) ข้อพิพาทดังกล่าวเกิดขึ้นในหมู่บ้านหรือคูกรณีฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งมีภูมิลำเนาอยู่ในหมู่บ้าน โดยทั้งสองฝ่ายยอมรับการตัดสินใจซึ่งกันและกัน เพื่อให้คูกรณีมาทำความตกลงในปัญหาด้วยการยอมผ่อนผันในปัญหาจากหนักให้เป็นเบาด้วยการระงับข้อพิพาทระหว่างกัน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักการ แนวทาง และบทบาทอำนาจหน้าที่ตามข้อบังคับกระทรวงมหาดไทยว่าด้วยการปฏิบัติงานประณีประนอมข้อพิพาทของคณะกรรมการหมู่บ้าน พ.ศ. 2530
2. เพื่อศึกษาแนวทางในการจัดการข้อพิพาทของคณะกรรมการหมู่บ้าน
3. เพื่อนำเสนอแนวทางการจัดการข้อพิพาทด้วยระบบสันติวิธี

วิธีการดำเนินการวิจัย

ในการดำเนินการวิจัยเรื่องการประณีประนอมข้อพิพาทของคณะกรรมการหมู่บ้าน ของตำบลเกาะเทโพ อำเภอเมืองอุทัยธานี จังหวัดอุทัยธานี ผู้ศึกษาใช้การศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) แบ่งวิธีการศึกษาวิจัยเป็น 2 วิธี ได้แก่ การวิจัยเอกสาร (Documentary Research) และการวิจัยภาคสนาม (Field Research)

1. พื้นที่ที่ใช้ในการวิจัย ผู้ศึกษาใช้พื้นที่ศึกษาวิจัย คือตำบลเกาะเทโพ อำเภอเมืองอุทัยธานี จังหวัดอุทัยธานี ประกอบด้วย 6 หมู่บ้าน
2. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง คือคณะกรรมการหมู่บ้าน (กม.) ของตำบลเกาะเทโพ อำเภอเมืองอุทัยธานี จังหวัดอุทัยธานี จำนวนทั้งหมด 60 คน โดยมีผู้ใหญ่บ้าน เป็นประธานกรรมการหมู่บ้าน ได้กำหนดประชากรกลุ่มเป้าหมายไว้ คือประธานกรรมการหมู่บ้านของแต่ละหมู่ หมายถึงผู้ใหญ่บ้าน (โดยตำแหน่ง) ซึ่งปฏิบัติงานเกี่ยวกับการประณีประนอมข้อพิพาทจำนวน 6 คน โดยดำเนินการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างด้วยวิธีการสุ่มแบบเจาะจง (Purposive random) เพื่อที่จะได้นำข้อมูลที่ได้รับจากกระบวนการวิจัยเชิงคุณภาพมาดำเนินการประมวลผลข้อมูลอันนำไปสู่ข้อค้นพบต่อไป
3. เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติงานการประณีประนอมข้อพิพาทของคณะกรรมการหมู่บ้าน (กม.) และกำหนดขอบเขตคำถามให้ครอบคลุมกรอบคิดวัตถุประสงค์ และองค์ประกอบที่ทำให้ทราบถึงแนวทางการปฏิบัติงานในการประณีประนอมข้อพิพาทในระดับหมู่บ้าน แล้วนำมาเป็นข้อมูลในการสร้างแบบสัมภาษณ์
4. การเก็บรวบรวมข้อมูล เป็นการใช้แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างหรือสัมภาษณ์แบบเป็นทางการ (Structured Interview or Formal Interview) และ

การศึกษาวิจัยข้อมูลที่มีการบันทึกไว้แล้วโดยผู้อื่น (Unobtrusive Research) โดยลักษณะข้อมูลที่ใช้ในการศึกษาวิจัย แบ่งข้อมูลออกเป็น 2 ส่วน ได้แก่ การเก็บรวบรวมข้อมูลระดับปฐมภูมิ และการเก็บรวบรวมข้อมูลระดับทุติยภูมิ

5. การวิเคราะห์ข้อมูล เป็นการวิเคราะห์ข้อมูลในเชิงเนื้อหา (Content Analysis) เอกสารรายงานการวิจัยและบทสัมภาษณ์ แล้วนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์ถึงเนื้อหาสาระในประเด็นหรือเรื่องนั้นๆ มาถอดความด้วยวิธีการสรุปสาระสำคัญตามประเด็นที่กำหนดไว้อย่างละเอียด

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

จากผลการศึกษาความคิดเห็นของประธานกรรมการหมู่บ้านที่เป็นกลุ่มตัวอย่างในการวิจัยครั้งนี้ สรุปได้ว่า การประนีประนอมข้อพิพาทของคณะกรรมการหมู่บ้าน ของตำบลเกาะเทโพ อำเภอเมืองอุทัยธานี จังหวัดอุทัยธานี พบว่า มีประเด็นที่น่าสนใจ และนำมาอภิปรายผลตามวัตถุประสงค์ ดังนี้

1. เพื่อศึกษาความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักการ แนวทาง และบทบาทอำนาจหน้าที่ตามข้อบังคับกระทรวงมหาดไทยว่าด้วยการปฏิบัติงานประนีประนอมข้อพิพาทของคณะกรรมการหมู่บ้าน พ.ศ. 2530

ผลการศึกษาพบว่า เมื่อมีข้อพิพาทเกิดขึ้นและคู่พิพาทฝ่ายหนึ่งประสงค์ให้คณะกรรมการหมู่บ้านประนีประนอมข้อพิพาทและแจ้งผู้ใหญ่ทราบและคณะกรรมการหมู่บ้านทั้ง 6 หมู่ มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับบทบาทอำนาจหน้าที่ และได้ปฏิบัติตามแนวทางข้อบังคับกระทรวงมหาดไทยว่าด้วยการปฏิบัติงานประนีประนอมข้อพิพาทของคณะกรรมการหมู่บ้าน พ.ศ. 2530 ดังนี้

คณะกรรมการหมู่บ้านพิจารณาว่าข้อพิพาทนั้นเป็นไปตามเงื่อนไขหรือไม่

(1) เป็นข้อพิพาททางแพ่ง (ทางแพ่งไม่ได้กำหนดทุนทรัพย์) หรือทางอาญาอันยอมความกันได้

(2) คู่กรณีทั้งสองฝ่ายต้องยินยอมให้คณะกรรมการหมู่บ้านประนีประนอมข้อพิพาท

(3) ข้อพิพาทเกิดขึ้นในหมู่บ้านหรือคู่กรณีฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งมีภูมิลำเนาอยู่ในหมู่บ้าน

(4) ความตกลงของคู่กรณีขึ้นอยู่กับความสมัครใจ ถ้าคู่กรณีตกลงกันก็ทำสัญญาประนีประนอมยอมความ ถ้าไม่ตกลงก็ให้ยกเลิก

(5) สถานที่ในการดำเนินการประนีประนอมข้อพิพาทคือ ที่ทำการผู้ใหญ่บ้านหรือสถานที่อื่นตามที่คณะกรรมการหมู่บ้านเห็นสมควร

(6) ผลทางกฎหมายในการประนีประนอมข้อพิพาท

จะเห็นได้ว่า คณะกรรมการหมู่บ้านทั้ง 6 หมู่ มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักการ แนวทาง และบทบาทอำนาจหน้าที่ และสามารถปฏิบัติงานตามข้อบังคับกระทรวงมหาดไทยว่าด้วยการปฏิบัติงานประนีประนอมข้อพิพาทของคณะกรรมการหมู่บ้าน พ.ศ. 2530 ได้

2. เพื่อศึกษาแนวทางในการจัดการข้อพิพาทของคณะกรรมการหมู่บ้าน

ผลการศึกษาพบว่า ประชาชนมีความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในระหว่างคู่กรณีมักใช้อารมณ์มากกว่าเหตุผล คู่กรณีมีความไม่เข้าใจกัน มีอคติต่อกัน ไม่ยอมพุดกัน ต่างฝ่ายต่างจะเอาชนะกัน ทำให้วิถีชีวิตเปลี่ยนแปลง ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Max Weber ว่าความขัดแย้งในผลประโยชน์ระหว่างบุคคลเกิดได้ทุกที่ โดยเกิดจากการกระทำของบุคคลที่ต้องการบรรลุเป้าหมายและเกิดปะทะกับอีกฝ่ายหนึ่ง และ Karl Marx เชื่อว่าความขัดแย้งและการเปลี่ยนแปลงเป็นของคู่กัน เป็นกฎพื้นฐานของชีวิต และมีความสอดคล้องกับผลการศึกษาของคัมภีร์ ทองพูน (2534) ดังนั้น คณะกรรมการหมู่บ้านทั้ง 6 หมู่ ได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับแนวทางในการจัดการข้อพิพาทในหมู่บ้าน สรุปได้ 6 วิธี ดังนี้

(1) ใช้วิธีการประนีประนอม โดยบุคคลทั้ง 2 ฝ่ายที่มีความขัดแย้งกัน สามารถตกลงกันได้ โดยวิธี “พบกันครึ่งทาง” และการใช้บุคคลที่สาม มาทำหน้าที่ในการช่วยไกล่เกลี่ยข้อขัดแย้งในลักษณะที่คู่กรณีไม่สามารถจัดการแก้ปัญหาหรือหาข้อยุติได้ บุคคลที่สาม ได้แก่ผู้มีบารมี ผู้ที่นำเคารพเป็นที่ยอมรับของสังคม เป็นบุคคลที่คู่กรณีทุกฝ่ายให้ความเคารพไว้นับถือเชื่อใจ และเกรงใจ หรือผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องเข้ามาพูดคุย ซึ่งสอดคล้องกับเทคนิคการแก้ไขความขัดแย้งของ Owens (1991) กล่าวว่า ต้องมีการปรองดอง การประนีประนอม การแข่งขัน และความร่วมมือ

(2) คณะกรรมการหมู่บ้านเองต้องสร้างความเชื่อมั่น ความศรัทธา วางตัวเป็นกลาง ไม่เข้าข้างฝ่ายหนึ่งฝ่ายใด มีความสอดคล้องกับผลการศึกษาของจักรกริณีย์ ทอดสูงเนิน และอรนนท์ กลิ่นทประ (2557) อธิบายว่า ผู้ทำหน้าที่ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทมีความรู้เพียงพอในการปฏิบัติหน้าที่ มีความเป็นกลาง และไม่เข้าข้างฝ่าย

หนึ่งฝ่ายใดในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท ในกรณีที่ผู้ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทเป็นบุคคลที่คู่กรณีที่มีข้อพิพาทให้ความเคารพนับถือหรือเป็นบุคคลที่มีความรู้ความสามารถที่เป็นตัวแทนของหน่วยงานภาครัฐเข้าร่วมในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทด้วย การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทนั้นๆ จะยุติลงได้อย่างรวดเร็ว

(3) ชี้ให้เห็นถึงข้อดีและข้อเสียในการฟ้องร้องกันในชั้นศาล เช่น จะต้องเสียเวลา เสียค่าใช้จ่ายในการดำเนินคดี

(4) ในการเจรจาครั้งแรกควรเรียกเจรจาที่ละฝ่าย เพื่อรับฟังความคิดเห็นและปัญหาความต้องการ แล้วจึงเรียกคู่กรณีมาตกลงหาข้อยุติร่วมกัน

(5) การเจรจาต่อรอง พยายามหาข้อตกลงที่ยอมรับได้ของคู่สนทนาทั้ง 2 ฝ่าย โดยมีการเสนอข้อแลกเปลี่ยน ซึ่งนำผลประโยชน์มาให้ทั้ง 2 ฝ่าย (Win-Win) ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Wattanasak (2010) ว่า การเจรจาต่อรองไม่มีสูตรสำเร็จที่ตายตัว กระบวนการเจรจาไม่จำเป็นต้องอาศัยคนกลางหรือบุคคลที่สาม และอาจจะเป็นการเจรจาต่อรองเฉพาะคู่ขัดแย้งหลักหรือเป็นการส่งตัวแทนมาพูดคุยก็ได้

(6) หาข้อเท็จจริงให้ได้จากพยานบุคคล และหลักฐานเอกสารต่างๆ มายืนยัน

3. เพื่อนำเสนอแนวทางการจัดการข้อพิพาทด้วยระบบสันติวิธี

ผลการศึกษาพบว่า การประนีประนอมข้อพิพาททำให้ข้อพิพาทหรือข้อขัดแย้งที่มีอยู่หรือจะมีขึ้นยุติลง สร้างความสงบสุขให้แก่ชุมชน ช่วยรักษาชื่อเสียงและรักษาความลับทางธุรกิจของคู่พิพาท เป็นการป้องกันมิให้มีการกระทำ ความผิดที่ร้ายแรงติดตามมา และลดคดีความที่เกิดขึ้นซึ่งจะเข้าสู่การพิจารณาของศาลให้น้อยลง อันจะมีผลให้งบประมาณแผ่นดินในด้านกระบวนการยุติธรรมลดลง และสามารถนำไปใช้พัฒนาประเทศในด้านอื่นต่อไปได้อีก

ดังนั้นสรุปได้ว่า การไกล่เกลี่ยประนีประนอมข้อพิพาทเป็นทั้งศาสตร์และศิลปะ ที่ว่าเป็นศาสตร์นั้นหมายถึงว่า ผู้ทำหน้าที่เกี่ยวกับเรื่องนี้จะต้องมีความรู้ในเรื่องความรู้เบื้องต้นทางกฎหมายตามสมควร มีความรู้ในเรื่องสังคม จิตวิทยา ตลอดจนฐานะความเป็นอยู่ของคู่กรณี และที่ว่าเป็นศิลปะนั้น หมายถึง ผู้ทำหน้าที่ต้องมีศิลปะในการเจรจา มีปฏิภาณไหวพริบและกลยุทธ์ในการประนีประนอมข้อพิพาท

ข้อเสนอแนะ

(1) ควรจัดอบรมให้ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักการ แนวทาง และ บทบาทอำนาจหน้าที่ตามข้อบังคับกระทรวงมหาดไทยว่าด้วยการปฏิบัติงาน ประณีประนอมข้อพิพาทของคณะกรรมการหมู่บ้าน พ.ศ. 2530 รวมทั้งกฎหมายอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง

(2) ควรมีการฝึกอบรมทักษะ และศิลปะในการประณีประนอมไกล่เกลี่ย

(3) ควรจัดสถานที่ในการไกล่เกลี่ย หรือสถานที่อื่นที่เหมาะสม

(4) ควรมีงบประมาณและค่าตอบแทนให้กับเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง

(5) ควรจัดให้มีโครงการหรือกิจกรรมที่เกี่ยวข้อง พร้อมทั้งมีการตรวจ ประเมินและติดตามผล

บรรณานุกรม

กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย. (2547). **พระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พุทธศักราช 2547 (แก้ไขเพิ่มเติมถึงปัจจุบัน)**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ อสารศึกษาดินแดน.

กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย. (2551). **คู่มือการปฏิบัติหน้าที่ของคณะกรรมการหมู่บ้าน (กม.)**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์อสารศึกษาดินแดน.

กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย. (2556). **คู่มือการไกล่เกลี่ยและประนอมข้อพิพาท**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์อสารศึกษาดินแดน.

กรมคุมประพฤติ กระทรวงยุติธรรม. (2544). **การระงับข้อพิพาทด้วยการไกล่เกลี่ย**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์ (ร.ส.พ.).

คัมภีร์ ทองพูน. (2555). **บทบาทของกำนันผู้ใหญ่บ้าน ในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้ง กรณีศึกษาอำเภอเทพา จังหวัดสงขลา**. วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, นนทบุรี.

จักรกริณณ์ ทอดสูงเนิน และอรนันท์ กลั่นทปฺระ. (2557). **ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จของการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในชุมชน กรณีศึกษาศูนย์ยุติธรรมชุมชนตำบลโคกขาม อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรปราการ**. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

ชิตชนก มะลิอ่อน. (2553). **บทบาทของคณะกรรมการหมู่บ้านต่อการพัฒนาหมู่บ้าน กรณีศึกษาคณะกรรมการหมู่บ้านในตำบลทะเลบก จังหวัดสุพรรณบุรี**. วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยรามคำแหง, กรุงเทพฯ.

- ชูชีพ พุทธประเสริฐ (2542). ผลการวิจัยเรื่องข้อความขัดแย้งวิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาการศึกษานอกระบบ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, เชียงใหม่.
- ติน ประชัญพฤทธิ. (2538). **ศัพท์รัฐประศาสนศาสตร์**. (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- เทพพนม เมืองแมน และสวิง สุวรรณ. (2540). **พฤติกรรมองค์กร**. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช.
- บุษบา ชัยเจริญวัฒน์ และเหมือนขวัญ เรณูมาศ. (2560, พฤษภาคม - สิงหาคม). **วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร**. ปีที่ 5, ฉบับที่ 2.
- ประเวศ วะสี. (2548). **ทำสันติวิธีให้เป็นนโยบายในสันติวิธี : ยุทธศาสตร์ชาติเพื่อความมั่นคง**. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ปัญญา เลิศไกร. (2538). **การเปลี่ยนแปลงเศรษฐกิจสังคมแรงงาน มุมมองจากทฤษฎีความขัดแย้งและทฤษฎีความเจริญเติบโตในทางเศรษฐกิจตามลำดับขั้น**. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช.
- พระมหามันสวี ชินวโร (ไชโย) (2551, บทคัดย่อ). ศึกษาวิจัยเรื่อง การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมการบริหารความขัดแย้งของเจ้าอาวาสกับความพึงพอใจของพระลูกวัดเขตการปกครอง คณะสงฆ์จังหวัดนครราชสีมา.
- ไพศาล วิสาโล. (2550). **การสร้างสันติด้วยมือเรา**. นครปฐม : มหาวิทยาลัยมหิดล ศาลายา.
- มนตรี ศิลป์มหาบัณฑิต. (2550). สาเหตุของคนในหมู่บ้านมีความแตกต่างกัน ไม่ว่าจะ เป็นความต้องการ วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, กรุงเทพฯ.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2546). **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542**. กรุงเทพฯ : อักษรเจริญทัศน์.
- สุชีพ แข่งขัน. (2537). **บทบาทของกำนัน ผู้ใหญ่บ้านยุคโลกาภิวัตน์ เอกสารวิจัยส่วนบุคคล โรงเรียนนักปกครองระดับสูง**. กรุงเทพฯ : กรมการปกครอง.
- สุนันทา เลานันทน์. (2544). **การพัฒนาองค์กร**. (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ : ดี.ดี.บุ๊คส์ไตร์.

สำนักงานอัยการคุ้มครองสิทธิและช่วยเหลือทางกฎหมายและการบังคับคดีจังหวัด
อุทัยธานี และองค์การบริหารส่วนจังหวัดอุทัยธานี. **กฎหมายที่
ประชาชนควรรู้และการประνομข้อพิพาท**. โครงการฝึกอบรมและเผยแพร่
ความรู้ทางกฎหมาย. นครสวรรค์ : วิสุทธิ์การพิมพ์.

อรรถสิทธิ์ พานแก้ว และคณะ. (2561, พฤษภาคม-สิงหาคม). การพัฒนาบทบาท
คณะกรรมการหมู่บ้าน(กม.) กลไกขับเคลื่อนประชารัฐตามหลักปรัชญาของ
เศรษฐกิจพอเพียง. **วารสารการเมืองการปกครอง**, 8 (2), 1-15.

Karl Mark. (1904). *The Manifesto of the Communist Party*. Chicago : Kerr..

Max Weber.(1968). *Economy and Society*. Guenter Roth and Claus
Wittich eds. New York : Bedminster Press.

Owens,R.,G. (1991). *Wrganizational Behavior in Education (4th ed)*.New Jersey, NJ:
Prentice Hall.